

ERDÉLY

HONISMERTETŐ LAP.

SZERKESZTI

RADNÓTI DEZSŐ.

ELŐFIZETÉSI ÁR 5 FRT. — TAGOK INGYEN KAPJÁK.

MEGJELENIK MINDEN HÓNAPBAN.

KIADJA
AZ ERDÉLYRÉSZI KÁRPÁT-EGYESÜLET.
KOLOZSVÁR.

Felhívás

az Országos Turista Kongresszusban való részvételre.

A hazai turista-egyesületek közös céljaik érdekében való hathatósabb és eredményesebb munkálkodhatóság végett egyöntetű eljárást óhajtván követni, ennek mikénti megvalósítását megvitatandó **f. évi augusztus hó 19-én** Budapesten Országos Turista Kongresszust tartanak.

A testet-lelket edző turistaságnak közgazdasági fontosságát is elismerve és méltatva, ezen Országos Turista Kongresszus védnökségét Dániel Ernő, val. belső titkos tanácsos kereskedelemügyi és dr. Darányi Ignác, val. belső titkos tanácsos, földmívelésügyi m. kir. miniszter urak voltak kegyesek elvállalni.

Az Erdélyrészi Kárpát-Egyesület, mint a kongresszust előkészítő egyesület részéről összehívott előértekezlet által, a kongresszus előkészítésére *gróf Bethlen Bálint* és *dr. Téry Ödön* elnöklete alatt végrehajtó bizottság küldetett ki, a melynek tisztikara a következőleg alakult meg:

Alelnökök: *dr. Staub Mór* és *dr. Hoitsy Pál*

Titkárok: *Radnóti Dezső* és *dr. Marinovich Imre*.

Jegyzők: *dr. Posewitz Tivadár* és *dr. Erdélyi Károly*.

Pénztáros: *Moussong Géza*.

Ellenőr: *Borszéky Soma*.

Bizottsági tagok: *Déry József*, *dr. Hankó Vilmos*, *dr. Hermann Antal*, *dr. Jancsó Benedek*, *dr. Papp Samu*, *Petrik Lajos* és *dr. Thirring Gusztáv*.

Az Országos Turista Kongresszusnak f. évi augusztus hó 19-én, szerdán az ezredéves országos kiállítás ünnepségek csarnokában d. e. 10—1 óráig és netán délután 3—6-ig tartandó üléseiben, az alábbi kérdések fognak megvitatásra kerülni:

I. Mily módon lehetne a turistaságot hazánkban terjeszteni, a turista-forgalmat és fürdők látogatását emelni? Előadó: *dr. Posewitz Tivadár*.

II. Miként volna lehetséges egy turista-organumot létesíteni, melynek a külföldet is érdeklődő anyagából, esetleg évnegyedenként, idegen nyelvű kivonat is bocsáttatnék közzé? Esetleg mily módon lehetne a hazai turista-szövetkezetet megalkotni? Előadó: *dr. Thirring Gusztáv*.

III. Miként volnának a tanuló ifjuság kirándulásai szervezendők és rendszeresítendők és miként volna a kirándulási kedv a főiskolai tanuló ifjuságban felébreszthető? Előadó: *Hangai Oktáv*.

IV. A külföldön létező népviseletet védő szövetkezetek céljainak megfelelőleg, különösen a nép körében élő intelligens elemek (u. m. lelkészek, néptanítók, továbbá községi jegyzők, falusi bírák, anyakönyvvezetők, körjegyzők, járási és körorvosok stb.) segítségével hogyan lehetne odahatni, hogy a falusi nép között az egyre jobban tört hódító városi divatnak, illetve az annyira festői és néprajzi szempontból is fenntartandó népviseletek káros átalakulásának gátat lehessen vetni. Előadó: *dr. Hermann Antal*.

V. Miként lehetne a külföldi turista-egyesületekkel állandó összeköttetést létesíteni és azt fentartani? Előadó: *Benedek János*.

VI. Minő közforgalmi és társadalmi kedvezmények volnának kieszközölendők a turista-egyesületek számára? Előadó: *Moussong Géza*.

VII. Az eddig elrejtett, alig ismert vagy meg nem közelíthető kirándulóhelyek feltárása. Előadó: *Merza Gyula*.

Tisztelettel felkérjük a hazai turista ügy iránt érdeklődőket, hogy ezen első Országos Turista Kongresszusban résztvenni s az ott megvitatandó kérdésekhez, — a melyek turistaügyünket előbbre vinni lesznek hivatva — hozzászólani méltóztassanak.

Kiváltképpen felkérjük hazai turista-egyesületeink mélyen tisztelt Elnökségeit, hogy az előttük legalkalmasabb módon oda hatni sziveskedjenek, hogy az egyesületük kebelébe tartozók, az Országos Turista Kongresszus törekvéseit megvalósítani segítsenek.

Budapesten, 1896. június hóban.

az Országos Turista Kongresszus végrehajtó bizottságának nevében:

Hazafias üdvözlettel

Gróf Bethlen Bálint,

Dr. Téry Ödön,
elnökök

Radnóti Dezső,

Dr. Marinovich Imre,
titkárok.

Igyunk Livia-forrásvizet!

Kezelő: az erdélyrészi Kárpát-egyesület. Forrástulajdonos: Bethlen András gróf.

Mint gyógyító-víz: páratlan!

Mint élvezeti víz: kitünő!

Dombháti Livia forrás.

Orvosi vélemény szerint az összetételhez képest gyógyító ereje is kitünő. Belső alkalmazására, különösen hurutosbajok gyógyulnak. Emésztési zavarok, étvágyhiány, gyomorégés, gyomorsavanyuság, aranyeres bántalmak, epezsavok, gyomor és bélhurut javulni fognak a Dombháti Livia-forrásvíz alkalmazására. Kiváló sikerrel használható a légzőszervek hurutjainál, a köhögési inger- és tüdőhurutnál is

Megrendeléseket elfogad az Erdélyrészi Kárpát-Egyesület központi főtitkári hivatala Kolozsvárt és az összes osztályok elnökségei. — *Budapest:* E. K. E. orsz. ásványvíz-raktár, Aradi-utca 8. sz. a., *Kolozsvárt:* Kónya Sándor kereskedőnél.

Ugyancsak Dombháton 90 szoba áll a közönség rendelkezésére 60 krtól feljebb.

RADNA-BORBÉREK

(Besztercze-Naszódvármegye)

Az Erdélyrészi Kárpát-Egyesület fürdője.

A legszebb vidéken fenyvesek közt fekszik. Körülötte az Ünökő, gyopáros Korongyos, Krecsunyel, Omuluj, Klaj hegyek. Nem messze a történelmi nevezetességű borgói és radnai szorosok. Fekvése a legfenségesebb. A völgy, hol a fürdőtelep van, öserdők örökzöldjétől csodás szépségű. Bukovina-felé kapuja a híres Ördög-szoros a Bálint és Gábor szirtekkel és tovább sötét és bizarr szirttömegek mindenhol. A tölgy-, bükk- és fenyves erdőkből ozonos levegő terjed szét és hűs patakok édes moraja zug felénk. Vize kitünő vasas savanyu víz. Vastartalma 10° C. Hasonmása a hirneves a karlsbrunni, charlottenbrunni és krynciai vizeknek. Orvosi értéke felülmúlja ezeket.

Vérszegényeknek páratlan hatása.

Kolozsvártól—Beszterceig vasuton. Besztercztől kocsin lehet ide jutni (6 frt). Szobák ára mérsékelt. Az E. K. E. vendéglőjében 80 krtól 1 frt 70 krig kaphatók kényelmes berendezésű szobák. Gyógydíj 1 frt. Koszt: ebéd (4 tál étel) 80 kr, vacsora 50 kr. Meleg fürdő 35 kr, hideg fürdő 10 kr.

Budapest: E. K. E. orsz. ásványvíz-raktár, Aradi-utca 8. sz. a., *Kolozsvárt:* Kónya Sándor kereskedőnél. — A magas fekvés, a gyönyörű erdős környezet, a pompás hegyi utak, a fenyvesek kigőzölgésétől fűszeres, friss, tiszta levegő, a kitünő víz, az érdekes kiránduló helyek: a legelső klimatikus gyógyítóhelyé tették e fürdőt. — **Fürdőidőszak kezdete jul. 1., vége szept. 5.** — Kérdezősködőknek kimeitő felvilágosítással szolgál az E. K. E. főtitkári hivatala Kolozsvárt (Jókai-utca 11. szám.) vagy a radna-borbereki osztály elnöksége Ó-Radnán. — A nyári idő alatt naponkint közlekedő postajárat.

Kolozsvár, 1896. febr. hó.

Telefon 76.

AZ ELNÖKSÉG.

Gombos Ferencz Lyceum-nyomdája

Kolozsvárt, Bel- és Kültorda-utca sarkán

a legmodernebb betűfajokkal gazdagon felszerelve, bármily diszes kiállításu

KÖNYVNYOMDAI MUNKÁKAT

úgy helyi, mint vidéki megrendelésre gyorsan és legjutányosabb árak mellett készít.

Tisztelettel

Gombos Ferencz Lyceum-nyomdája.

ELŐFIZETÉSI FELHIVÁS

AZ

„ERDÉLY”

1896-ik évi folyamára.

V-**IK ÉVFOLYAM.**

Szerkeszti: **Radnóti Dezső.**

Az »Erdély« nagy alakban, évente *számos képpel külön műmellékletekkel* jelenik meg.

Czélja az »Erdély«-nek megismertetni a közönséggel hazánk legszebb részét, *az erdélyi részt.* Ez a páratlan szépségű földrész eddig ismeretlen volt, a *gyönyörűbb helyek megtekintésére* vezető utakról semmi tájékoztató nem jelent meg. A kitűnő gyógyító hatású *fürdők*-nek nem volt közönsége, az *ásványvizek*-nek nem volt piacza. A néprajzi különlegességek összegyűjtésére és legalább írásban megörökítésére nem volt organum. Ezekben a bajokon kívánunk segíteni az »Erdély«-lyel, mely viszonyainkhoz képest a legszebb kiállításban *honismertető, turistasági, fürdő- és ásványvízügyi,* valamint *néprajzi* tartalommal jelenik meg.

Az 5-ik füzetet a turista kongresszusról szóló vezércikkely nyitja meg. Ebben az E. K. E. álláspontja van kifejezve a központosítási törekvésekkel szemben. A másik cikkely pedig nyíltan visszautasítja egy német lap támadását és foglalkozik *Posewitz Tivadar* vádjával, hogy az E. K. E. sovínista. *Versényi György* Túrról és vidékéről ír érdekesen. *Mártonffy Mariska* *Levél az alföldiekhez* czimmel Töröcsvár szépségéről elmélkedik. *Urmánczy Nándor* dr. Görgény vidékét ismerteti a tőle már megszokott elevésséggel.

Aztán jönnek a bő apró rovatok, melyek mind élénkek és tartalmasak.

Az »Erdély« mint *ifjusági olvasmány* is számottevő. A fogékony ifjuság lelkébe a hazaszeretet szent tüzét csepegteti és honismertető tartalmával kiegészíti a hazai földrajzi oktatást.

Az »Erdély« minden hónapban 2—3 ives tartalommal, diszes borítékban megjelenő füzeteket az E. K. E. tagjai 3 frt tagsági díjuk fejében ingyen kapják, azonban előfizetés útján is megrendelhető és pedig:

Egész évre 5 frt.

Félévre 2 frt 50

Az »Erdély« előfizetői kedvezményes árban rendelhetik meg az E. K. E. összes kiadványait.

Szerkesztőség és kiadóhivatal:

Kolozsvárt, Jókai u. 11 sz.

ERDÉLY

HONISMERTETŐ LAP.

AZ ERDÉLYRÉSZI KÁRPÁT-EGYESÜLET KIADÁSA.

V. évfolyam.

Szerkeszti: RADNÓTI DEZSŐ.

Kolozsvár, 1896. 5. szám.

Központi turista-szervezet.

Ugy a Thirring-féle egyesítés, valamint a Posewitz-féle szövetség eszméje a fennálló turista testületek egyéniségét többé-kevésbé a központosításnak feláldozó törekvések jellegével látszik birni.

Igaz, hogy az összes Kárpát- és rokon-egyesületeknek egy hatalmas testületté való egybe olvasztása hangulatot kelthet minden ámbicziózus magyar turistának a lelkében, mert ezáltal a vidéki partikulárizmus egy szent közügy érdekében elnémittatnék, azonban nem mutatta-e meg a tapasztalat, hogy az egyes vidékek rovására létrejött centralizmus mindig megboszlta magát, sőt egyenesen a vele homlokegyenest ellenkező decentralizációhoz vezetett?

Részemről még a Posewitz által német mintára javasolt szövetségi kapcsolatnak sem látom az idejét érkezettnek; ezt igenis megtehették a német vidéki turista testületek, melyek inkább a territoriális együvé tartozásnak óhajtottak ez által mintegy kifejezést adni, de egyuttal mindenikük, sőt a legkisebb is közülük annyira kidomborodott egyéniséggel és egyéniségüket fényesen igazoló oly tevékenységgel és annyi alkotással dicsekszik, hogy egy központi kapcsolattal, egymás működésének a megbénítását legkevésbé sem lehetett, avagy kellett félniök.

A magyarhoni turista testületeknek területi szempontból, tehát politikai érdekből való egyesítése, vagy szövetezése csak akkor képezheti komoly törekvések kiindulási pontját, ha az egyes országrészek, vagy hegyvidékek turistaságának emelésére alakult és ezután alakulandó egyesületek a saját hatáskörükben a helyi érdekeknek megfelelő alkotásokat létrehozták és így egyéniségüket erejükhöz mérten annyira kidomborították, miszerint a központosítás rájuk nézve többé veszélyessé válni megszűnt.

A természet törvénye a gyöngébbet az erősebbnek rendeli alá; már most ha nem is be-

szelünk az összpontosításról, mint a jelen viszonyok között keresztül vihetetlen ábrándról, magában a szövetség kérdésében is felmerülhet az a gyanu, hogy vajjon a közügy érdekében jóhiszeműleg hozott szövetségi határozatok nem fognak-e elkedvetlenedést, stagnációt előidézni egyes vidéki tevékeny turista központokban?

Hiszen a szövetség létesítésével erőink és munkálkodásaink sulypontja, mely most ugy a Délvidéken, mint Erdélyben, valamint a többi országrészekben is kulturális és társadalmi szükségletet képez — Budapestre tétetnék át s minden egyes Kárpát-Egyesület onnan várná mindennemű bajainak az orvoslását, saját székhelyén lanyhább működést fejtene ki, sőt egy országos turista központ tudatában, a vidéki vezérférfiak nem is tartanák többé kizárólagos kötelességüknek, sőt egyik-másik fölmentve is érezhetné magát saját vidékükön a turistaságnak ezután is irányt kölcsönözni.

Ezért nem vagyok most még barátja a hazai turista-egyesületek akár egyesítési, akár szövetségi mozgalmának.

Ha azonban mindenesetre összekötő kapcsolatot, tehát egy bármi néven nevezendő központi turista-szervezetet akarunk életbe léptetni, akkor ott vannak az országos turista kongresszus és annak reménybeli utódai, mely szaktanácskozmányok éppen közös ügyeinket vannak és lesznek hivatva megvitatni. Ez a mi természetes parlamentünk, hol nézeteinket kicserélhetjük. Demiután ilyen kongresszusok tartása csak bizonyos év-cziklusokban bir jogosultsággal: addig is rendelkezésünkre állanak folyóirataink, melyek leghivatottabb előkészítői a megvitatandó és kiforrott kérdéseknek a mindenkori turista kongresszusok elé való vitelére. Szövetezzünk tehát az orsz. turista kongresszusok állandósítására és e célból is egyesüljünk a hazaszereteten: mig a közp. szervezet eszméje megfelelő alakot nem ölt.

A turistaság faji szempontból.

Jól tudjuk, hogy e kérdés felvetésével és nyílt tárgyalásával ujjal gyanúsításoknak tesszük ki magunkat, de miután amugy is bizonyos, hogy a ki gyanúsítani akar, az mindenképp tud a maga számára tőkét kovácsolni s miután érkezettnek látjuk az időt, hogy egyszer már nyíltan szemébe nézzünk az ellenünk hangoztatott folytonos vádaknak s igaztalan gyanúsításoknak, — hát csak bátran neki vágunk a kérdésnek és igyekszünk annak mélyébe hatolni.

A mióta az Erdélyrészi Kárpát-Egyesület megalakult, folytonosan azzal a váddal léptek felléllene, hogy a turistaság köpenyege alatt a magyarság ügyét igyekszik szolgálni s a hol csak turistabotját a földnek támasztja, ott a magyar szónak hinti el termékeny magvait, melyekből aztán a magyar kultúra erős hajtásai serkednek ki és emelkednek ég felé.

Az ilyen fajta gyanúsítások hangoztatói között olyanok is vannak, a kik azt állítják, hogy az E. K. E. számára a turistaság egyáltalában csak pusztá ürügy, a fő- és tulajdonképeni cél pedig a magyarosítás, a magyar propaganda terjesztése.

Nos, az első gyanúsítás, hogy t. i. az Erdélyrészi Kárpát-Egyesület turistasági működése a magyarság ügyének propagálására vezet, büszke örömmel tölt el bennünket, ha megfelelő a valóságnak, — a második vádat ellenben mereven és erélyesen vissza kell utasítanunk.

Rosszul fogják fel ugyanis a turistaságot azok, a kik azt tartják, hogy a turistaság abban áll, miképp megfelelő, festői öltözetben elő- s hátra kboroljunk, kisebb-nagyobb fáradtsággal magaslatokra kapaszkodjunk s aztán jókedvű áldomásokkal jutalmazzuk meg magunkat önmagunkra parancsolt fáradalmainkért.

A turistaságnál legalább ugyanolyan fontos szerepe van a *szellem* foglalkoztatásának, mint a test edzésének. A szellem és értelem nélküli hegymászkalás nem turistaság, hanem unalmas, monoton barangolás, és ha kizárólag fizikumunkat akarjuk erősíteni, ám maradjunk szobánkban és mozgassuk végtagjainkat evező- és bicikliző-automaták segítségével.

Az, a mi a turistaságnak ellenállhatatlan varázst kölcsönöz, nem csak a test szabad, egészségtermő mozgása, hanem a szellem, az emberi lélek élénk, változatos foglalkoztatása, hozzátapadása az isteni természet felséges tárgyaihoz, melyekből új impressziókat merit, friss, lelkesítő gondolat- és érzelmköröket alkot magának.

Mikor pedig az emberi szellem valamely tárgyat, valamely fogalomkört szférájába von, arra rányomja bélyegét s azt a maga képére áthasonítja, a miként a Mindenható az embert saját képére teremté.

S ha így áll a dolog, valjon nem természetes e, ha mi, midőn — a turistaság lényegét átértve — értelemmel, elménk foglalkoztatásával bekalandozzuk kies hazarészünk gyönyörűséges tájait, szellemünknek, a *magyar* szellemnek nyomait otthagyjuk ama vidékeken, a merre jártunk, ama vidékeken, melyek utóvégre is a *magyar* haza elragadó szépségű részei.

Ha szellemünk turistasági tevékenységéből a magyar kultúrának erős hajtásai sarjadzanak fel hazarészünk különböző tájain, az csak természetes kifolyása szellemünk magyarságának és senki sem veheti tőlünk rossz néven, ha elleneseink kedvéért nem vagyunk hajlandók magyar szellemünket otthonhagyni, mikor a turistavágy magyar hazánk kies helyeire csalogat.

Mindezek elmondására abból az alkalomból vettünk magunknak bátorságot, hogy a „Siebenbürgisch-deutsches Tagblatt“ nak az ultra szászok hivatalos lapjának július 11-iki számában Posewitz Tivadar dr. ur, a Magyarországi Kárpát-egyesület választmányi tagja, az országos turista-egyesület vagy — szövetség kérdéséhez hozzászólván, egy oldaltámadást intéz ellenünk abból a célból, hogy a »Siebenbürgischer Karpathen-Verein«-t nézeteinek megnyerje.

Nem kívánunk ez alkalommal az Országos turista-egyesület, vagy — szövetség kérdéséhez hozzászólani, hanem csak Posewitz dr. urnak a szász Kárpát-egyesülettel szemben és a „Siebenbürgisch-deutsches Tagblatt“-ban való szereplésére vonatkozólag akarunk egyetmást megjegyezni.

Posewitz dr. úrnak az említett ultraszász lapban való felszólalására az adott alkalmat, hogy egy szász kárpát-egyesületi tag ugyanezen ujságban már előzőleg kijelentette, mikép a szász kárpát-egyesület nem járulhat hozzá egy országos turista-egyesület eszméjéhez, mert abban német mivolta veszélyeztetését látná.

Erre a kijelentésre reflektál Posewitz úr és konstatálja, hogy „csak *egy* turista-egyesületnek vannak sovinsta állűrjei“ s ha a többiekkel a szász kárpát-egyesület szövetségre lépne, ezzel nem veszélyeztetné német mivoltát.

Hát mi jól tudjuk, hogy épen a szász kárpát-egyesület szokott bennünket sovinsta törekvésekkel vádolni, és sajátságos, hogy épen erre az egyesületre találnak legjobban Posewitz úrnak ellenünk irányzott célzásai.

A mi magyarosításunk abban áll, a mit fentebb kifejtettünk, s ha csak addig terjedne a szász kárpát-egyesület németsege is, nem ütköznék meg rajta senki sem. Ám mig minket sovinizmussal vádolnak, melyet — Posewitz úr állítása szerint — az igazi turisták elítélnek, addig a szász kárpát-egyesület turista-céljait csak úgy véli elérhetőnek, ha német nyelvű folyóirata van, mely számára az esetleges turista-szövetségben, a német nyelv különben való teljes

Túr és a túri hasadék.

Irta: **Versényi György.**

paritásával is egyetemben, biztosítatik. De hát ki hallotta, hogy a németiség a turistaság nélkülözhetlen kelléke volna, mikor pedig a magyarságot a „komoly turisták elítélik.“?

Igenis van *egy* sovinizta kárpát-egyesület, ez pedig a szász kárpát-egyesület, mely felhasználja a turistaságot arra, hogy a németiséget az erdélyi részekben terjeszse és megerősítse. Ezért ragaszkodik olyan nagyon a németiséghez, melynek pedig — ha igaz, hogy a magyarságnak nem szabad a turistaság körében szerepelnie, — ahhoz szintén nincs semmi köze.

Csakhogy épen ezt nem ismerik el.

A magyar szellem legyen kizárva a turistaságból, ellenben a német szellem grasszáljon szabadon. Szóval a turistaság terén is úgy bánnak a nemzeti-ségek a magyar fajjal, mint általában minden téren. Amazoknak szabadjon agítálni, mert különben panaszkodnak, — ha ez csak létezni merészel, mindjárt sovinizmussal vádolják. Van erre egy találó közmondás, mely azt mondja: „Die Mutter schlägt den Vater, und zulätzt weint sie noch.“

A szász kárpát-egyesület maga soviniztáskodik, és igyekszik a német nyelvet még az esetleges turistaszövetkezetben is érvényre emelni, hanem azért miniket vádol és gyanúsít.

És Posewitz dr. úr mégis a szász kárpát-egyesülettel tart s vele ellenünk vádaskodik.

Nos, Posewitz úr ezt azért teszi, mert neki az egyetlen vágya és célja, hogy minél több turista legyen a keze alatt, a többi: hazafiság, magyarság, igazság és jog nála nem számít, az ő szemében nem létezik.

Hanem hát csak vádaskodják a szász kárpát-egyesület és vele Posewitz úr, azért a mi karavánunk mégis zavartalanul tovább fog haladni s egyesületünk meg fog maradni annak, a mi — minden támadások daczára — már most is: az ország legnagyobb és e mellett *magyar* turista egyesületének.

Kolozsvár határában magában is annyi a szép kiránduló-hely, hogy az ember kedvére válogathat belőlök. Hát még a környék! Egyik legérdekesebb hely a közelben Túr, melyről csak legujabban kezdünk tudomást venni, eddig bizony ügyet sem igen vetettünk rá. Engem is a véletlen vezetett oda, Felszeghy

Dezső kedves barátom vendégszerető házában töltvén egy pár szép emlékü napot.

A Torda-felé vezető pompás országuton haladva, kocsin harmadfél óra alatt érünk oda. A Hármason túl, mely már Túrhoz tartozik, az úttól jobbra húzódik meg pár száz lépésnyire a falu, halmok közt elterülő kies völgyben. A hagyomány szerint régen külbb esett, a római út mellett. A sok dúlás miatt húzódott belebb, egy akkor itt álló tó mögé. Ma a tó kiszáradt, de nem egy élő ember emlékszik még rá. Erre czéloz egy nem régi keletű, közszájon forgó vers. Volt Túrban egy *Kerekes* nevű kath. pap. Hogy megélhessen, valóban kerekes lett. Kerekeket készített, még pedig, mivel nap-tárra sem volt pénze, minden hétköznap egyet. Mikor hat készen volt, tudta, hogy vasárnap következik. Pihent és templomozott. Egyszer valaki a kész hatodik kereket ellopta. Másnap reggel az egyházfi harangoz. A pap bosszankodva kérdi, hogy mit akar, hisz még csak szombat. Alig tudták meggyőzni, (különösen azzal, hogy minden templomban harangoznak,) hogy vasárnap van. Mikor ez a pap innen eltávo-

BETHLEN KATINKA GRÓFNŐ, MINT HUNGÁRIA.

Az E. K. E. néprajzi báljából.

zojt, ezt a verset csinálta:

Isten veled, te tóhátán épült Túr!
Benned a pap s a mester nem élhet, ha nem farag és fúr.
Akkor lássalak meg tégedet, te Túr.
Mikor a kan repül s a sas ugarat túr.

Az 1100 lélekből álló lakosság fele magyar, fele oláh. Az oláhok gör. katolikusok, a magyarok három felekezethez tartoznak: reformátusok, unitáriusok, katolikusok. Földműveléssel foglalkoznak. Káposztatermelésük 4—5000 firtot szűk esztendőben is hoz. A túri káposzta messze földön híres. E mellett az idevaló hegy kőtörmelékét használják az országút kövezésére. A kőhányással is megkeresnek 5—6000 firtot évente.

JAKABFFY ANNA, MINT CZIGÁNYLEÁNY.

Az E. K. E. néprajzi báljából.

A falu eredetéről is van egy modern izű monda. A fejedelem e tájon vadászott. Az erdő alatt megpihen. Lakoma alatt nagyon jó kedve támad. Azt mondja a bolondjának: No bolond, ül fel a lovamra; a milyen turt megcsinálsz egy óra alatt, legyen a tied! Neki is adta s innen vette a falu Túr nevét.

Érdekes történeti alakja Túrnak Pater Vitus, kit egész mondakör veszen körül. Nemrég a *Marosvidék*-ben jelent meg róla két tárczacikkely. Még sokan élnek, a kik személyesen ismerték. Megérdemelné, hogy a ki tud róla valamit, jegyezze fel s küldje biztos kezekbe, hogy ez érdekes és derék ember emlékét hiven megőrizhessük. Magam is szándékozom írni róla s köszönettel vennék minden adatot.

Legbecsebb természeti ritkasága Túrnak a túri hasadék vagy köznyelven: a túri kő. Közvetlen a falu szélénél kezdődik. Egy ketté repedt mészhegy, iker-testvére a tordai hasadéknak. A Tordahasadék impozánsabb, nagyobb méretű; de ez változatosabb, regényesebb. A hasadék kanyargósan halad Koppánd felé. Minden lépten uj meg uj, sajátos sziklaalakulatok: torony, csűr, vár, kapu stb. E sziklák mindenikének meg van a maga neve s bizonyára regéje is. Ilyen pl. a Tunszuj, Legények sziklája, Kutya-korczogó, (nem Kutya veszedelme!) Czigány pap (nem Szent István!) stb. Az oldalak tele vannak barlangokkal. A Tatárbarlang nevét onnan vette, hogy a tatárfutáskor odamenekedett a nép. Falában most is láthatók magasan bevert somfaszgek, melyekről azt állítják, hogy abból az időből valók. A

Szóni barlangja onnan kapta volna nevét, hogy Szóni a katonafogdosás elől ide menekült s egy század gyalogság sem birta elfogni. Mind e barlangoknak, sziklarészeknek nevét pontosan meg kellene állapítani, úgy a hogy a nép elnevezte s nem cifrázni, hamisítani, mint a hogy már divatba kezd itt-ott jönni. Ép így kellene kutatni a hozzájuk fűződő mondákat, regéket. S erre senki sem lehet oly alkalmas, mint Nagy Mózes túri ref. pap, ki engem is annyi szivességgel s helyismerettel kalauzolt.

A hasadék alján a kis túri patak csörtet keresztül. A keskeny ösvény, hol egyik, hol másik parton vezet. Néha sziklatömb állja útunkat, melyen mondhatni veszedelemmel kell átkúszni, hogy tovább haladhassunk. Máshol szilárdul álló, vagy ingó köveken kell átugrálni a patak tulsó partjára, vagy épen vízben gázolunk keresztül. Így a hasadékban való járás sok nehézséggel jár, ép, mint nem régen a tordaiban, A Tordahasadék most könnyeden, játszva mehet keresztül bármily kényes nő, gyermek. Az örvény romlottab, járhatatlannabb része be van hintve kővel, a benyuló sziklafalak felrobbantva, hogy szabad utat nyissanak; a szükséges helyeken széles pallók vezetnek át a Hesdátton s száraz falrakással a csuszamlós partok megtámasztva. Bizony módját kellene valahogyan ejteni hogy a gyönyörű túri hasadékot is ilyen hozzáférhetővé tegyék.

A kis patak a hasadék mindkét végén malmokat hajt: Túr felől kettőt, Koppánd felől egyet. Az utóbbi nehezen elérhető, de mert több vize van, gyakran, mikor a kevesebb vizü más kettő, kivált a török-buzát nem járja, gyalog vagy számárháton meredek ösvényeken viszik ide az örletni valót. Különb e malmocskák valóban festői hatású képet nyújtanak.

A kőfejtők e mészkövekben gyakran találnak, úgy nevezett halszemet, egy kihalt czápa faj megkövült zápfogát. Emléklül leginkább ezt viszik magukkal a kirándulók. Különb igen alkalmasak apróbb ékszerekre: nyakkendőtünek, melltünek, inggombnak, kézelőgombnak, stb., bár még nem igen tudják könnyen és biztosan befoglalni. Kaphatók apróbb mézspátkristályok is. Néhol szép háromszoros — négyszeres visszhang van.

Visszatérni legjobb fenn a szakadék szélén, hol mindkét felől termékeny szántóföldek terülnek el, melyeken sok római cserép töredék található.

Ha Tútból a közel eső Tordahasadékot akarjuk meglátogatni, kitérünk a mokányok útjára. Jó csinált út, melyen a havasi mokányok Tordára járnak. Ez út mellett van, már az alsópeterdi határban egy szikla-lap, abban egy kis lópata-alaku mélyedés, melyből kristálytisza jéghideg forrás buzog fel s foly egy nagyobb, emberfő nagyságu mélyedésbe, honnan aztán tova csörgedez. Ez a Szent László kútja. A monda úgy beszéli, hogy mikor László mögött a tordai hegy ketté vált, a király az élen lovagolt tovább. A hegy lejtősödvé, itt egészen lelapul. A király a völgybe ér, nagyon szomjas. Lová egyet toppint, lába nyomán hűvös víz fakad. Más változat szerint megbotlik, a kisebb mélyedés lába, a nagyobb földbe ütődött orra nyoma; vagy: a kisebb lába, a nagyobb térde nyoma. Így ment aztán tovább a Jára-völgyön, ott pihenve ki teljesen magát, hol aztán Szent-László község keletkezett.

Levél az alföldiekhez.

Irta: Mártonffy Mariska.

Törcsvár, jul.

Kedves barátom! Egy csipet fenyőillatot és pár páfrány levelet küldök önnek. Ennyi ép elég, hogy belássa milyen különbség a nyarat itt vagy ott tölteni; tehát ne csodálkozzék a madarak vándor természetén.

Ugy-e még soha sem hallotta hírét Törcsvárnak? Sajnos, úgy azt sem tudja, hogy ez — turisták állítása szerint — Svájc minden szépségében szerénykedik Erdély egyik piczi pontján,

Ha ön gyakori terve szerint végre rászánja magát Erdély csodáit megnézni, ajánlom a Szent-Anna-tó, torjai kénbarlang és más vizeséseken kívül, ne feledje kiprogrammjból a Plaju fői (magyarul Virágmező) és Prápásta (Szakadék) megtekintését.

Mindkettő Törcsvárhoz 2—3 óra, jó kocsit. És mondhatom maga Törcsvár, a 16-ik századból ránk maradt, piros tornyos lovagvára; fenyőkből kiemelkedő sziklái és margarét virágos völgyeivel sem utolsó hely a világon.

Hogy annál jobban csábítsam, elmondom két kirándulásunkat. Elmondom, hogy nem csak erdélyiek és bukarestiek kedvencz nyári helye ez a telep, hanem még Szegedről is nyaralt itt három család.

A legkellemesebb társaság verődött össze, hogy ama két helyet megnézzék.

Soha szebb reggel nem mosolygott turistákra, mint mikor csöngős kocsival a nagyvendéglő elé értünk.

A kompánia czakkon-pakk készen és vig «halló» kiáltással fogadott.

Már osztozni kezdünk a kocsit-ülésekre nézve, mikor hadvezérünk (egy adomázó, ügyes törvényszéki bíró) elkezdte a fejét rázni:

— Hohó! — elébb lássuk van-e minden a kosarakban? Szépen járnánk pl., ha a sót itthon felednénk. Hát hagyma, vasrostély, nyárs?

— Van, van minden! *minden* van! hangzott össze-vissza.

— Akkor mehetünk!

Én a nyaralók kimagasló alakja (nemcsak hatalmas természetére nézve) a miniszteri osztálytanácsossal kerültem egy szekérre. A kocsit sor megindult s a vidék elbájoló üdesége nagyban emelte kitűnő hangulatunkat.

Három községen kell átmenni. Egyikben katonaság volt s néhány lepcsés, falut negligáló uniformis vágyó pillantást vetett utánnunk.

Zernesten stációt csináltunk; a hadvezér leszállt hust szerezni be, mert mára a főzés minden dicsőségét és terhét az urak (kivéve a tanácsost) váltották magukhoz.

Kocsink éppen a főerdész háza előtt állott, ő meg a kapuba: «Hova — kérem?» kérdezte.

— Jöjjön velünk a Propástába! «De hivatalos utam van a Plaju foiba» Így esett meg, hogy mi tartottunk vele, miután ez a hely is fel volt véve (más alkalomra) a programmba.

Zernestet elhagyva, a mint a Királykő alá érünk, kezdetét veszi a lelkesedés. Egyik kocsiról a másikra kiabálnak s az ismerős magyaráz annak, a ki még nem látta.

A kép ilyen: jobbról tömött erdőség, mintha kék fátyolt gőzölögne, balról a fehér Királykő haragos fenyők között . . . itt-ott ragyogó hó tömeg; párosan keringő sasok, lenn a havasi patak.

Nyugodt, méltóságteljes a vidék, csak egy-egy fűrészmalom sirása zavarja a csendet.

Ezer érzés, gondolat kél az emberben.

— Milyen szép minden, ha apa is láthatná, jutott eszembe, és ki is mondtam. A tanácsos úr egy virágra mutatott a fenyők alatt:

— »Nem lehetetlen, hogy iát, hátha éppen abban a virágban, vagy ott a — sasokban néz magára a szelleme.»

Olyan elragadtatás-félét éreztem, mintha az szentül úgy volna, és — milyen szép volna. Erről a helyről minden vers eszünkbe jutott, egyik tulliczítani igyekezett memoria tekintetében a másikat. A vidék valósággal ajkainkra adta Gyulai szék költeményét:

»És fészekként könnyü malmok fügnek
Zuhatagot siró vén sziklákon.«

Poésis ide, poésis oda, mire megérkeztünk, első dolgunk volt könyörögni az asszonyoknak egy kis ozenáért.

Az erdész úr kinyitotta a vadász-tanya ajtaját, ő meg az örökkel tüzet rakatott.

Mikor már kibékültünk a lelkiismeretünkkel, bekukkantottunk a konyhába. Az urak felgyürt karokkal javában pancsoltak. Megvallom, kissé hálátlan kifejezés, tekintve, hogy mindenből kétszer is ettünk, de mikor ők mindent tíz lében is megmosnak.

HINDY, ERZSIKE, MINT JAÁDI SZÁSZMENYECSKE.

Az E. K. E. néprajzi báljából.

FILEP GIZIKE, MINT SEGESVÁRI SZÁSZ LEÁNY.

Az E. K. E. néprajzi báljából.

Mi, a társaság hasznavehetetlenebb része -- sietünk megillani. Halászbotokat vittünk, hogy pisztrángot fogjunk.

Térdig érő margaréth tengerben (nem hiába Virágmező) gázoltunk a füzesig, ott a vad, kis patak partjára leültünk a nefelejtsek közzé és megtánczoltattuk a horgot a vizsinén. Hanem sokáig kell csendesen lenni, és a türelem nem sok pisztrángot termett.

De jöttek az igazi halászok, valóságos vadászat ez. Két ember kotorja dorongokkal a vizet, a hol leggyorsabb az esése, köveket lóditnak, egy másik oda tartja a hálót, s mikor minden helyről kizavarták a halat, fölemelik a hálót és benne csillog a kis fogoly.

Elfogott a vadász láz, kőről-kőre mentünk utánuk, néha egy eperért portyázva a partra. Mire farkas étvágygyal vissza tértünk, a fák alá terített asztalon gözölgött a paprikás és a híres «zsivány-pecsenye.»

— Ugyan micsoda az? kérdezte a szegedi ügyvédné, mi oda haza csak olyan becsületes pecsenyét eszünk.

Hogy pedig ennek a nyárson sült pecsenyének is volt némi becsületje onnan látszik, hogy mind elkapkodták. Én az asztal végire ültem. »Megreklamálom az útitársnóm« szólalt meg a tanácsos ur s így szerencsésen újból -- élvezetes szomszédságába kerültem, mi szintén elmaradhatatlan egy jóízű kirándulásnál.

Kitűnő volt a roston sült pisztráng meg róka gomba. Szépnek meg — gyönyörű az alkonyat. A nap hirtelen bukik alá s sugarai rásnek szemközt a fehér

Királykőre és az egyszerre csak rózsaszinben lángol, szikrázik.

Minden kis jegecze él, mozog, rezegni látszik, így marad félóráig. A nap már tova sétált, de csókja még rózsaszín, aztán sápad. aranyos lesz a szikla, kevéssel rá már sötét bronz.

Hüvös szél támad! Lengeti bucsuzóul a kalaphoz tűzött páfrányokat.

Mi megyünk és helyünket elfoglalják az elő osonó őzikek, szarvasok.

«A hold fényén, éji pompájában,
... a vidék még egyszer kitérül,
Árnyak nyulnak, himbálnak a légben.»

Második kirándulásunk a Propásta, szintén a Királykő részlete.

Ide minden képzelet kevés megközelíteni vad, féltelmes szépségét. Gondoljanak el egy 2400 méter magas sziklatömeget, a mit egy földrengés valaha 3-4 méter szélesre kettészakított. Ebben a kis sikátorban égis meredő sziklák közt órákig sétálni, még felnézni is nyaktörő. Fenn egy-egy hetyke fenyőt himbál a szél és minden fordulónál új alak. Bástya-fok, vagy barlang, néhol egész felénk hajólnak a sziklák s biztatnak a bátrabbak, hogy: »Nó most, most szakad le!»

Szinte magasabban emeltük a fejünket, hogy kiértünk innen. A havasról egy vad kis patak rohan hanyat, homlok a sziklákon. Kedve volna az embernek megkérdezni tőle »hová sietsz?» Mikor az első tveget hirtelen bele tették, kipattant belőle egy darab a hideg miatt, a többi ovatosan helyezték el.

GIRSIK GYULÁNÉ, MINT MAGYAR LEÁNY.

Az E. K. E. néprajzi báljából.

Itt nincs vadász-tanya, ki plédekre, ki fűre hevert. Lovak szabadon bocsáttattak, kocsisok tüzet raktak. Az urak meg karmanádlit piritottak s ezt fatányéron kínálgatták, közbe ürültek a jégbe oltott palackok. Nem sok okunk volt a búsulásra, evés-ivással telt a nap s e mellett imádtuk kissé a természetet is.

Az egész rengeteg felindult, hogy jönnünk kellett.

»Már mentek?» mormogott a durczás patak.

»Pedig ugyancsak ritkán láttok« sóhajtották a fenyők.

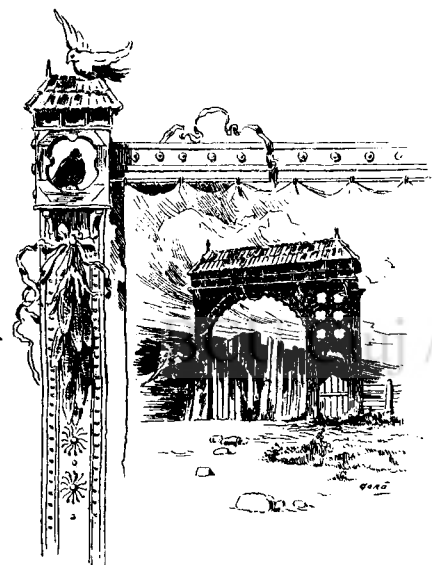
»Isten áldjon« intette a nap a hegytetőről, és a szellő meg elkísért, mint egy szives háziasszony. . . .

Van-e kedve — nos mindezt személyesen is tapasztalni?

Addig is egy csipet fenyőillat és páfrányt küldök innen. Viszontlátásig.

Görgény.

Irta: Urmánczy Nándor dr.

A ki Görgény vidékét megakarja nézni, az leghelyesebben cselekszik, ha először Szászrégenbe megy s onnan indul Görgénybe.

Ha vasuton megyünk Régen felé kivánságunkra ugyan megáll a viczinális Petele és Régen között ott, a hol né-

hai Rudolf trónörökösünk kedvéért külön vasuti pavilont építettek, de ha nem gondoskodtunk előre, alkalmatosságot, mely tovább vinne, nem találunk ott.

Régenből ellenben akár két uton is neki indulhatunk Görgénynek. Az egyik ut a Görgény folyó jobb partján visz, a másik a balpart fölött elterülő Mocsár nevű fensíkon.

Menet ajánlatos a Mocsáron vezető utat választani. Eltekintve attól, hogy jobb karban tartják ezt, már csak azért is, mert szokatlan látványban gyönyörködhetik a szem. A Mocsár fensíkon ezer holdas tölgy-erdő terül el, melyet úgy ültettek oda. Egyrésze még egészen fiatal, de sok helyt már 6—8 méter magas fák sorakoznak nyilegyenes vonalban egymás mellett. Egy-egy szép sétatér minden köz.

És leginkább azért ajánlatos a mocsári utat választani, mert kedves meglepetésben részesülünk a fensík szélén. Görgény-Szt.-Imrét ugyanis csak akkor pillantjuk meg, a mikor már előtte, illetve fölött állunk. És igen szép képet pillantunk meg.

Visszafelé pedig válasszuk a másik utat. Így azután Görgény. Sóaknát sem kerüljük el.

SOÓS GIZIKE, MINT TÓT LEÁNY.

Az E. K. E. néprajzi bűkjéből.

Görgény-Szt.-Imre. A Görgény vize mellett a Rákóczy-hegy és a Mocsár fensík közti völgyben fekszik. Szász-Régentől bármelyik uton 1—1¼ óra alatt odajuthatunk. 1699, nagyrészt magyar lakóssal bir. Van négy elemi- és 1893. óta erdőri szakiskola — 60 belakó növendékkel — a faluban. Három templom (rómkath., ref., gör. kath.) és egy kápolna a Rákóczy-hegyet ékesíti. Agyagedény gyára megérdemli a megtekintést. (Posta. Távirat)

Görgény a körülötte levő hetvenezer hold erdővel kincstári birtok, melyet három gondnokság kezel.

A község fölött a Rákóczy-hegyen 1708-ig vár állott, mely különösen a fejedelmi korban játszik nagy szerepet. Laboncok rombolták le!

Hogy mikor épült e vár, nem tudhatni. A székelly ispánok birhatták, később pedig az erdélyi vajdák,¹

1451-ben vingárdi Geréb János benne a várkapitány. 1453-ban Hunyadi János kapja Beszterczével együtt. Azután harmadfél század küzdelmei között mindig az erősebbé volt. Hol fejedelmek kezében látjuk, hol fejedelmek jutalmazták vele hűveiket.

1556-ban a híres kolozsvári országgyűlés, mely az erdélyi nemzeti fejedelemséget szervezi Zápolya János özvegyének Izabella királynénak adja.

1576-ban Hagymási Kristóf birja. 1594-ben Kovasóczy István. A következő évben már Bocskay Istváné.

¹ Kőváry: Erd. régiségei.

DR. TÖRÖK IMRÉNÉ, MINT TOROZSKÓI MENYECSEKÉ.

Az E. K. E. néprajzi báljából.

Görgénybe zárták a rendek Kornis Gáspárt és Sennyei Pongráczot, a miért nyíltan az osztrák mellé állottak és midőn Basta osztrák vezér mindent felduló hadai Görgényt beveszik, nem kimélik Kornist sem, hanem meggyilkolják, Sennyei pedig sebekkel borítva menekül. A vár nem marad sokáig Basta kezén. 1606-ban Bocskay István fejedelem Bocskay Miklósnak hagyományozza. 1610-ben Báthory Gábor a rendekkel Bocskay kezéről elüti Görgényt. Bethlen Gábor 1615-ben kincstári birtoknak nyilvánítja.

1660-ban Kemény János német haddal ostromolni készül Barsay Ákos fejedelmet Görgényben. De az ostrom előtt találkoznak a vár alatt és Kemény lemondásra bírja Bocskayt (fejedelem volt 1660. máj. 22 — 1661-ig) Barsay kárpótlásul a trónért Görgényt kapta.

1662-ben I Apaffy Mihály veszi be, országgyűlést tart, mely osztrákpárti elődjének Kemény Jánosnak donációit érvénytelennek nyilvánítja.

A Rákóczy forradalom alatt kurucz kézre kerül a vár, majd a laboncze lesz. 1706-ban ismét Rákóczy hívei hatalmába jut.

Rabutin János gróf császári fővezér, kinek nevéhez fűződik a görgényi vár pusztulása, 1707-ben kezdi ostromolni Csak hosszas ostrommal, a hősileg védő Rátoni cleste után veszi be, mire földig romboltatja.

1719-ben a fiskus Bornemissza János Józsefnek 99 esztendőre zálogba adja Görgényt a beruházások megváltásának kikötése mellett. A most is fenálló kastély egy részét ő építette a Rákóczy hegy lábához. A megváltás

sokáig elhúzódott. Csak 1870-ben jut ismét az uradalom 500000 frt váltásösszegért a kincstár birtokába.¹

Görgény Rudolf trónörökös kedves vadászó helye volt. A vadászati jogot, melyet 1875-től Teleki Samu birt, 1882-ben tíz évre Rudolf trónörökös bérelte ki. A kastélyt vadászoknak rendezték be² és 1882—89-ig két év kivételével minden ősszel fényes vadászatot tartottak, melyeken párszor Stefánia trónörökösne is részt vett. Ezen vadászatok alatt összesen hatvan medve került terítékre.

A vadászati jogot 1893-tól újból Teleki gróf bérelti.

Alsó-Fancsal. A Görgény vize mellett felfelé haladva először Libánfalvát érjük el, [2259 lakossal] hol a völgy hirtelen összesűkül. Innen szép sziklák, fenyvesek között visz tovább az út Alsó-Fancsalig.

Alsó-Fancsal kis erdei telep csinos erdészlakokkal.

Ha a Görgény mellett még tovább megyünk, *Laposnya* telepre jutunk. Görgény-Szent-Imrétől Laposnya 31 ki'ométer (3 óra). Ugy Alsó-Fancsalon, mint Laposnyán a turista pihenő hajlékot talál az erdészlakokban. Laposnyán nagy vízgyűjtő van, melynek segítségével a Marosig usztatják a tutajokat.

Laposnyától már csak lóháton³ lehet folytatni az utat a Kereszthegy hágóra és azon túl Gyergyóba, melyet már más megye mond magáénak.

Ha idáig eljöttünk, akkor megérdemli megmászni a kereszthegyet (1515 m.) melyről a 25 kilométer hosszú gyergyói fensikot és ezeregy hegyet láthatunk.

Az ember zavarba jön, hogy a sok hegy közül melyiket keresse fel: a Zászpát (1248), Fancsalt (1243), Bunyászat (1683), Batrinát (1634), vagy a Mezőhavast (1777). Az a jó megvan mégis a dologban, hogy jól választottunk, ha akármelyiket választjuk. Egy kis fáradságot megérdemel akármelyik, miután fogaskerekű vasutak mindezeideig egyikre sem építettek. Az se riaszson el, hogy kényelmes szálloda nem vár egyik hegy csucsán sem. Persze jobb volna úgy. De az is igaz, hogy jobb a szabad tűz mellett készült nyárson sült a legromdább hotelek legszebben dekorált peccenyéinél is.

Felső-Fancsal. Ez is kis telep. Itt is talál az erdészlakokban hajlékot a turista. Egy óra alatt oda lehet lovagolni Alsó-Fancsalról. Innen leghamarább a Bunyászat mászhatjuk meg (2½ óra). Vagy ha úgy tetszik jobbra (K) tőle a Batrinát, balra meg a Fancsalt.

Görgény mentén még egy rakás falut építettek az emberek; egy részét mellékpartak völgyeibe rejtették el. Megemlítésre méltót egyikben sem találunk. Magyar és oláh községek a lakosok anyanyelvének és vallásának megfelelő egyszerű templomokkal. Egyedül Görgény-Üvegcsürnek van állami népiskolája.

Sok magyarázat ahoz, hogy hol fekszenek ezek fölösleges. Egy pillantást a térképre eléggé tájékoztat. Csak a lakosok számáért soroljuk fel őket.

¹ Pausinger Józsefnek Görgényben levő jegyzetei után.

² Most a kastélyban az erdőőri szakiskola van. A kastély mögött 13 holdas szép park terül el.

³ Görgény-Szt-Imrén hátulólért 1—1 frt 20 kr. kérnek napjára. A ló gazdája kis borralaló reményében szívesen beáll vezetőknek. Szekérért napjára 3 frtot kérnek.

KUTI IRÉNKE, MINT KALOTASZEGI MENYASSZONY.

Az E. K. E. néprajzi báljából.

Alsó-Köhér (559 lak), Felső-Köhér (691), Görgény-Adorján (364), G.-Hodák (2220), G.-Oroszfalu (809), G.-Orsova (817), G.-Üvegsűr (841), Kakucs (260), Kásva (934), Magyar Bölkény (874), Soropháza (519), Szent-Mihály (416).

Görgény-Sóakna (Zsábenyicza). Szász-Régentől félórnyira fekszik. Lakóinak száma 858. Többnyire oláhok. Zsábenyicza régi, beomlott sóakna fölé képződött sóstavárról híres, melyet fürdőnek rendeztek be. A tó vize 27-5°C hőmérsékkel és igen gazdag konyhasó tartalommal bír.

A fürdőtelep melletti hegyen vannak a Szalonna- és Leányvár romjai, melyek a görgényi vár előbástyái lehetnek. Nyáron át a fürdőt 45 kiadó szobájához képest aránylag sokan keresik fel. Leginkább szászrégeniek.*)

Szász-Régentől Topliczáig (19 k. m.)

Szász-Régenből állami ut visz mindenütt a Maros jobb partján a megye határáig, a szomszéd Csikba. Ez az ut hazánk egyik legszebb vidékét szeli át. A kezdetben széles Maros völgy folyton szűkül, míg végre gyönyörű sziklás fenyvesek között elvész. Néhol anynyira összejönnek a hegyek, hogy az utat a Maros medréről kellett feltölteni. Haragszik is ezért a vén

*) Zsábenyiczán minden fürdővendég eleven sótartó. Ha például sótanal levest talál fel a vendéglős, a vendég egyszerűen hátrább taszítja a kézelőjét és a karjára száradt sórétegből annyit kapar levesébe, a mennyit éppen jónak lát.

Maros. Tavasszal dühösen ront az út kőfalának és sokhelyt elmossa, megrongálja azt. Az államnak minden évben tetemes kiadásába kerül jégmenés után az ut helyreállítása.

Az első falu :

1. Magyar-Régen. Főszomszédja Szász-Régennek. Csak egy hid van köztük. Nagyrészt magyar lakosainak száma 1157. Itt székel a járás főszolgabírája. Van ref. népiskola, gyógyszertár, takarékpénztár, csendőrség a faluban. Régi ref. temploma állítólag a szászoké volt.

Miként a legjobb szomszédokkal, azonképen a magyar- és szászrégeniekkel is megesik, hogy mindkét nem értenek egyet, de azért elég jó viszony van köztük. A jobb familiák pláne barátkoznak is.

Hanem azért alig van olyan nyilvános ünnepély, multság, melyen együtt láthatnók a szászt és magyart. Mindenik külön-külön csinálja a magáét.

Igaz, hogy mély árok van Szász-Régen és Magyar-Régen között, de hát rajta van a hid is.

Azután mindkét félnek meg van a maga büszksége. Az egyik ősiségére, a másik domináló hatalmára büszke. Ezt pedig nem lehet egyik féltől sem rosz néven venni.

2.*) Felfalu. Rendesen épült falu 100 magyar és oláh lakossal ref. és gör. kath. népiskolával és ugyan e felekezetek templomaival.

*) A község neve elé tett szám azt a sorrendet jelenti, a melyben az állami ut mellett egymásután következnek.

BIRINYI JANKA, MINT KALOTASZEGI LEÁNY.

Az E. K. E. néprajzi báljából.

A gör. katolikusok szép új templomot építettek a régi alacsony fatemplom mellé. Jó volna otthagyni a régit is. Legalább hangosan szóló bizonyítéka lenne azon vád alaptalanságának, hogy e hazában az oláhság elnyomott, elszegényedett és élete folytonos üldözés.

3. Maros-Vécs. Már távulról leköti az utas figyelmét a vécsi régi várkastély, mely egy, a Marosig ki-nyuló dombtetőt koronáz.

A vécsi várról már 1228-ban említés van téve II. Endre egy adománylevelében. Ez is éppen úgy, mint Görgény, különösen a fejedelmi kor viharaiiban gyakran cserélt gazdát.

1532-ban Balassa Imre vajdái. 1540-ben a Ferdinánd-párti, majd Izabella és János Zsigmond-párti

GYARMATHY ILONA, MINT GYÖRGYFALVI LEÁNY.

Az E. K. E. néprajzi b.ijából.

Kendi Ferenczé, kinek nevét egy 1555-ből való felirat őrzi még ma is a várban.

1558-ban meggyilkolják Fehérvárt Kendi Ferenczet, Antal testvérét és Rebek Ferenczet, a miért János Zsigmond mellől el akarták távolítani anyját Izabellát, mert elhanyagolta fia nevelését és életmódjával rossz példát mutatott neki. A mézszárlást katonáival Balassa Menyhárt végezte; jutalma pedig Vécs lett.

1578-ban Báthory Kristóf fejedelem Kerecsényi Judithnak ajándékozza. Majd a Bocskay Istváné, Báthory Zsigmondé, Bocskay Miklósé.

1602-ben Basta Görgénnyel együtt beveszi és német őrseget rak belé.

1610-ben Wesselényi István kapja. Nemsokára Bethlen Gábor kezébe jut, kitől Bethlen Péter örökl.

1648-ban I. Rákóczy György Kemény Jánosnak hagyományozza, amit később II. Rákóczy György megerősít. Azóta a Keményeké.

Az ódon várkastély egyik bástyáját megújították, belül pedig nemrég az egészet nagy fényvel alakították át.

A kastély mögött óriás park terül el százados fákkal. Itt római ut és erődítmény nyomai látszanak.

A vár alatt csinos falusi házak sorakoznak kétoldalt. Köztük legszebb a csendőrlaktanya és állami népiskola épülete. Van posta, sürgönyhivatal, orvos is a faluban.

Vécsig haladva, már elmaradt mellettünk bal oldalt a hegyek között Lövér, jobb oldalt a Maros tulsó partján Alsó-Idecs, Felső-Idecs, Orosz-Idecs és Idecs-patak.

Lövér. Kis oláh falu 600 lakossal. Egyetlen nevezetessége az, hogy pár évvel ezelőtt egyik oláh paraszt szántás közben 2000 drb római pénzt talált urnába zárva. Természetesen eltitkolta, de később kiderült a titok.*)

Alsó-Idecs. A Maros partján fekszik, 890 szász lakóssal. Ezek látják el Szász-Régent veteménnyel. Közeliében van a Görgény Sóaknánál megemlített Szalonna-vár és Leány-vár. Itt is látható elég épségben egy római ut. Van sósfürdője, a Leányvár alatt pedig pompás édesvíz forrás buzog. Ez a szász-régenieknek rendes majálisozó helye. Szász népiskolájában két tanító tanítja a világnyelvet, új templomában szintén azon a nyelven tartja szentbeszédét Luther ájtatos papja.

Orosz-Idecs. 580 oláh lakosa van (Gör. kel. templom és népiskola).

Felső-Idecs. Szász falu 790 lakossal, szász népiskolával és templommal.

Idecs-patak. Hegyek között fekszik. 1600 oláh polgártárs él benne.

Holtmaros. A Maros balpartján, jegenye és más fák közé rejtve, fekszik Holtmaros. A sok fa közül csak az új ref. templom tornya emelkedik ki büszkén. A hivek még büszkébben néznek rá, mert verejtékükből építették. Az egész falu évente husz hold kukoriczást kapált a vécsi uraságnak harmadába. Abból épült fel egy a templom, mint az iskola. Összesen 610-en lakják. Valamennyi magyar.

4. Disznajó. 1300 magyar lakosa van. Ami az utast kellemesen meglepi, az az új ref. népiskola, a melyhez hasonlót kevés község mondhat magáénak.

5. Maros-Huduk. Kis oláh falu. Az ut mellett alig áll pár ház, azok is inkább viskók, szalmával földve. 380 lakos lakja.

6. Monosfalu. Oláh falu. Lakosainak száma 480.

7. Maros-Kövesd. Kövesdnél már kezd össze-szorulni a Maros völgye. A falut nagyrészt oláhok lak-

*) Farkas Albert főszolgabíró közlése után, ki még több községről volt szives adatokat rendelkezésemre bocsátani. U. N.

ják, számuk 500. Csak a papnak van kőháza, a templom is fából való.

8. **Déda.** 1900 oláh és magyar lakossal bir. Van gyógyszerár, posta, gör. kel. iskola és ócska templom a faluban. Dédán tul, ott a hol *Galanya* praedium fekszik, bejutunk a hegyek közé.

Galanyán az ut mellett keskeny tengeri föld közepén kerek szikla áll magában. Ez a *Vig Albert köve*. Idáig hozta volt a hagyomány szerint Vig Albert Gyergyóból az első tutajt, a mi rég történhetett, miután tudomásunk van arról, hogy 1700-ban a Maroson már tutajoznak. Hanem tovább nem juthatott. A gyors folyású Maros neki sodorta Vig Albert tutaját a szikiának, összement a tutaj, kormányosa pedig ott pusztult el.

Vig Albert szomorú emlékü kövét a Maros bal partjáról a *Solyomkő* nézi. A monda szerint egyik erdélyi fejedelem igen gyakran járt erre okos solymával vadászni. De a vadászat csak ürügy volt. A Solyomkő oldalán fák közé rejtett lakban hazulról megszökött szép leány vonzotta a fejedelmet. De nem csak a fejedelem, hanem a sólyom is szeretett ide járni, mert a szép Ágnes jól tartotta, csókolgatta, becézgette. Egyszer azután futár jött, hogy beütött a német. A fejedelem elsiet hadat gyűjteni, a törököt is maga mellé veszi, Agnes is férjruhában követi, de szerencsétlenségére, mert a csatatéren pusztult el. A fejedelem sem jött többé erre, háborúi foglalták el. Csak a sólyom szállt vissza. Mindennap felrepült a szikla legmagasabb csucsára, ott lesté estig urát, kényeztető asszonyát. De hasztalan várt. Szegényke mindennap szomorubb lett, nem hajszolt már madarakat, étel, ital sem kellett már és ott mult ki a sziklafokon.

9. **Ratosnya.** Ha bérkocsival jöttünk Régenből, akkor kocsisunk Ratosnyán tartja az első stációt. Az nagyon mellékes, hogy melyik vendéglőbe megyünk. Három is van. Egyforma kezdetleges valamennyi. Szász-Régenből 35 k. m. hosszú az ut Ratosnyáig. Ekkora utat minden valamire való fiákeres három óra alatt behajt. A nyáron át Borszék felé közlekedő gyorskocsi nem áll meg Ratosnyán, hanem Ilván tart pihenőt.

Ratosnyán kezdődik tulajdonképpen az igazán szép vidék. Itt még a lombfák uralkodnak, azután kezd lassan-lassan mind több fenyő mutatkozni, míg végre bejutunk a fenyvesek birodalmába, a hol eltékvé a tolakodó, buja parti fűztől, csak elvétve látunk más fát.

Ratosnyának 570 magyar és oláh lakosa van. (Posta, sürgőnyhivatal.)

Nyáron át sok szászrégeni menekül ide a hőség elől. Halásznak, fürödnek a patakok és Maros vizében. Ugy látszik, minden tekintetben rájuk illik a prudentes ac circumspecti (okos és körültekintő) jelző. Okosak, mert sok pénzbe nem kerül itt az élet, circumspectálni pedig ezen a vidéken igazán gyönyörűség.

Vécstől Ratosnyáig újból elhagytunk sok falut a Maroson innen, a Maroson tul, melyeken nem visz keresztül az állami ut.

Egyik oldalon elmaradt az erdők között Erdő-Szakál, Alsó-Répa, Felső-Répa, Liget. A Maros bal

partján Magyaró, Maros Oroszfalu, Füleháza Jód praediummal.

Erdő-Szakál. Falu 900 oláh lakossal. Csetatye nevű határrészében erődítmény és vízvezeték nyomai látszanak. Talán nem lesz érdektelen, ha felemlítjük, hogy akad itt sok Zeyk nevű eloláhosodott, a szó szoros értelmében vett bocskoros nemes, a ki tudja és el s mondja, hogy : jo'sz nimis. (Nemes vagyok !)

Alsó-Répa. A lakosok egy része eloláhosodott szász. S ilyenforma neveket viselnek : Schulár Vaszile Germán Dumitru, Grósz(a) Irimie.

Felső-Répa. Összeépült Alsó-Répával. A két község lakóinak száma 2300. Határában felhagyott rézbánya van. Felső-Répáról a szép *Tamáshomlok* hegyet

MELTZL ILZA, MINT BUDAKI SZÁSZ-LEÁNY.

As E. K. E. néprajzi báljából.

(Pojana Tomi 1469 m.) kereshetjük fel, hová a szász kárpát-cgylet turisia házat építtetett volt. De a házzal az oláhok amerikai módon bántak el. Egyszerűen ellopták. Miután fából épült, széthordták úgy, hogy csak kőfundamentuma maradt meg. Jó lesz ezt megjegyezni, ne hogy száz esztendő múlva valami vár maradványainak nézzék az unokák s áhitattal közeledjenek a mőhős kövekhez.

Liget. Oláh falu, 1100 lakóssal, az oláhok kétféle felekezetének iskolájával és templomával.

Magyaró. 1800 nagyrészt magyar lakosa van. A faluban két rom látható, egy kisebb és nagyobb. Az utóbbiról azt tartják, hogy zárda volt. Ez esetben valószínű, hogy a Kolozsvárról 1603-ban elűzött 15 jezsuita nem Görgénybe menekült, mert ott katonára

VÁSÁRHELYI JOLÁN, MINT CZIGÁNY LEÁNY.

Az E. K. E. néprajzi báljából.

volt szükség, hanem ide. Később már világi birtok halas tóval, vadas kerttel, a mit a maig fenmaradt elnevezésekből lehet következtetni. A Kemények is bírhatták, miután Kemény Simon nejét Alia Mariát 1661-ben itt temették el a ref. templomban. A kisebb városzerű lak a Bánffyaké volt. Hogy mikor pusztult el mindkettő, nem tudhatni.

Magyaróról szép kirándulást lehet tenni a *Zászpátra*, (1248 m.) Fenyvesek között szép ut vezet oda.

Hat-hét méternyire a főcsucs alatt a keleti oldalon szűk barlangnyílás van, melyből hideg levegő áramlik ki. A barlangban augusztusban is alig iható jéghideg viz van. Belsejét még nem vizsgálták meg, így azt sem lehet tudni, hogy mily kiterjedésű.

Rudolf trónörökös a Zászpát csucs felé vivő uton lőtte görgényi vadászatai alatt az első medvét. A hely táblával van megjelölve. A nép »Rudolf táblájának« hívja.

A község határában sóskut van. Abból főz a nép magának sót.*)

Füleháza. *Jód praediummal.* Az előbbinek 1300 oláh, az utóbbinak 150 magyar lakosa van. Jódon kis kápolna apró harangja hívja ünnepnap imára a magyarságot.

10. Palota-Ilva. A ki errefelé utazik, nézze jól ki a kalendáriumából az időt. Ha szép napot talált, el-

*) Kiss Lajos közlése után.

felejt minden fáradságot, sőt a **fiakkerlovak** nyakába akasztott csengetyű örökös lármáját is inkább el tudja viselni. Még azok előtt sem unalmas ez a vidék, a kik gyakran járnak. Mindig lehet új és új szépségeket felfedezni. Itt egy szeszélyes sziklacsopot ragadja meg figyelmünket, ott a Maros tehetetlen küzdelmét nézzük erős akadályaival. Gyönyörködünk a hegyek változatos alakján, az innen is, onnan is előtörtető havasi patakok buzgó sietésén. Csak az alföldi ember lelkét remegteti meg néha a félelem, mert sokhelyt a sziklák kihajolnak az ut felé. Különösen ott fél leginkább a pusztai, a hol a hegy nem tömeg, hanem, törmelék kőzet, a hol a fejünk fölé meredő hegyoldal csupa egymásmellé ragasztott kövekből áll. Ilyen helyeken tanácsosabb is behunyni a szemet.

Egyik legszebb pontja a felső Maros mellékének ott van, a hol a *Szerecsen* sötét sziklái égfelé merednek. Megérdemli előtte pár percze megállani, ha egyébrét nem, hát legalább azért, hogy kényelmesen rágyujthatunk cigarettánkra.

Az utas nem is tudja, hogy mikor ment keresztül Palotán. Mint a legtöbb havasi község, úgy ez is szétszórtan épült. Csak Ilvánál találunk egy csoportban több házat. Itt már van posta, sürgönyhivatal, milleniumi állami iskola, kis dombtetőn pedig az új ref. fakápolna áll. Palotával együtt 570 magyar és oláh lakja.

Ilvánál legkeskenyebb a Maros-szoros, azon tul újból lassu tempóban szélesedni kezd.

11. Göde-Mesterháza. Éppen úgy, mint Palota és Ilva, ezek is ketten egy községet képeznek. És éppen úgy, mint Palota-Ilvánál, itt is csak az egyikben — Göden látunk nagyobb házcsoportot. Mesterháza csak szétszórt házakból áll. Együttvéve 1700 magyar és oláh lakosa van (Posta. Állami iskola).

Göde a derékban fenyővel övezett *Leo-hegy* lábánál fekszik. A hegyen szorgalmas olaszok faragják a kemény követ, élőknek és halottaknak. Az élőknek lépcsőt, kapuoszlopot, a meghaltaknak keresztet.

12. Toplicza. Ritka nagy falu Toplicza. A hivatalos czime is »nagy község«. De nemcsak a lakosok számáért, hanem főképpen kiterjedéséért. Jól hajtva két órán át mindig Topliczán megy az ember. A falu Göde felőli végétől, a hol ki van téve a tábla: »Maros-Torda megye, Toplicza nagy község. Régeni felső járás« tiz kilométernyire van a falu központja (Domb-tizes). Innen kétfelé ágazik az ut. Mindakettő a Csikba visz. Az egyik Borszék felé a falu és egyuttal a megye határáig, 12 k. m., a másik Ditró felé 7 k. m. hosszú a határig. És ekkora területen (58000 hold) mindenütt látunk, hegyek lábánál, utszélén házakat, gazdasági épületeket, vízi malmat, vízi fűrészt. Csak malom és fűrész 64 jár a faluban. A házak száma meghaladja az ezeret, a lakosok száma az ötezeret. Ezek közül ezer székely, a többi oláh. Van öt temploma és egy kápolnája. Legnagyobb köztük a gör. kel. kéttornyos templom. (Posta, sürgönyhivatal, gyógyszerár, orvos, takarékpénztár, népiskolák.)

Topliczán két természetes hőforrás fakad (26—26.5° C.) Az egyik a Maros balparti magaslatán van csinos fürdőházzal. Ez a br. Bánffy családé. A fürdő kifolyó vize a magaslat szélén szép eséssel szakad a Marosba.

A másik forrást szintén fürdőnek használják. Ez a Maros és Toplicza patak összefolyásánál kis szigeten van és az Urmánczy családé. Régi rozoga fürdőépületealapos javításra vár. Tetejét is le kellett szedni, hogy össze ne omoljon a megkorhadt alkotmány.

Toplicza a marosi tutajozás egyik főhelye. A turista nem is gondolja, hogy milyen élénk, népes télen a Maros völgye. Akkor vontatják a tutajfákat az erdőből a Maros mellé. Hihetetlen mennyiségű fát szállítanak ki egy télen. Ide jön egész Gyergyó székely népe is és a Maros partját egész Ratosnyáig telerakják fátörzsekkel. A Maros mentén soha sincs hóakadály, ha méteres hó hullott egy éjjel, már reggelre simára csiszolják mindenütt a szának ezrei.

Orbán Balázs a székelyföldről irt nagy munkájában az erdélyi 1626-iki országgyűlés 15. végzését (App Pars V. Ed. 88.) Topliczára vonatkoztatja, mely úgy szól, hogy a faluban tolvajlás, orgazdaság, «ne találtassék» és ha történik, azokat fogják el és «másúvá ne igazítsák; alioquin ha ez ellen cselekedni comperiáltanak, a' Falu onnét el — pusztítsassék, és a „a lakosi — is érdemek szerént megbüntettessenek.» Csakhogy ez a végzés nem Topliczáról, hanem »Taplocza nevű helyről» szól és így Taploczára vonatkozhatik, mely Csikmegyében fekszik. Toplicza nevét régi könyvekben is Topliczának láttuk írva.*)

Különbben ha voltak is bűnösök Topliczán, azért meglakolt az egész falu 1658-ban, a mikor a moldvaiak felégették, kifosztották.

Topliczáról a *Kelemenhavasra* nagy ritkán egy-egy turista-csapat megy. Paraszt hegyi lovakkal három nap alatt meg lehet járni a hatalmas Kelement, mely husz kilométer hosszúságban húzódik végig Maros-Torda, Besztercze-Naszód, Csikmegye és Románia területén. Kilencz nagyobb csúcsa van, melyek közül a legmagasabb a *Pietrosszul* (2102 m.) Maga a hegy formája nem szép. Nincsenek merészen kiemelkedő sziklaormai, melyek festőivé tennék, mint például a milyen a vele messze Moldvából farkas-szemét néző gyönyörű Csalhó. Egyhangu, unalmas, végtelen tisztás az egész hosszú hegylánc teteje, melyet csak néhol szakít meg egy-egy henyc-fenyő csoport, vagy sziklás csúcs. De ha maga a hegy formája nem is megragadó, annál több

* Pl. Timon: Imago ant. Hung.

szépet rejtenek az alatt elterülő őserdők és annál szebb a kilátás akármelyik csúcstról.

A főcsúcs alatt 2000 méter magasságban kristálytisza tavacska terül el: a *Puturosza*, melyből a hasonló nevű patak ered.

Topliczán — mint fentebb említve lett — kétféle ágazik az ut. A ki a Ditró felé vivő uton hagyja el Maros-Tordát, az elátkozza az egész megyét, olyan rossz, minden perczen feldúlással fenyegető az ut (megyei ut!) De aki a Borszékra vezető uton megy, az mindig visszavágyik Maros-Tordába, mert Toplicza és Borszék között van a híres, páratlan szépségű *Székpartai mű-ut*. Hanem ezt már nem festem le. Tessék megnézni!!

DR. ÁKONTZ K.-NÉ, MINT KŐHALMI SZÁSZ MENYECSEKE.

As E. K. E. néprajzi báljából.

Különfélék.

TURISTA KONGRESSZUS.

Helyén valónak tartjuk, ha most a turista kongresszus előestéjén egy pár szóval ismertetjük a turista kongresszus keletkezésének történetét. A kongresszus eszméjét az E. K. E. egyik választmányi ülésében *Merza Gyula* vetette föl, még pedig egy nemzetközi turista kongresszus rendezését javasolván. Ez eszme ellen

mindjárt kezdetben akciózt indított a M. T. E. és kívánatosabbnak tartotta egy országos kongresszus tartását. Az E. K. E., hogy a rendezésben egyöntudon járhatson el, elfogadta ezt az eszmét is és oly irányban kezdte meg a kongresszus érdekében nagyszabású akcióját. Mindenek előtt megkérdezte a turista-egyesületeket, hogy hajlandók-e a kongresszusban résztvenni és midőn majdnem mindenik egyesület örömmel csatlakozott a kongresszus rendezése eszméjéhez, köriratban felkérte a turista ügy iránt érdeklődőket,

hogy nyilatkozzanak, mely tárgyakat, kérdéseket óhajtanak a kongresszuson tárgyalatni. Erre mintegy 100 vita-tétel érkezett be.

Az E. K. E. választmányja ezeket számba véve, 22-öt jelelt ki, melyek közvetlen a turistaság köréből valók voltak.

E kérdéseket azután az összestestvéregyesületek képviselőiből márcz. 22-ére összehívott értekezlet elé terjesztette. És itt szó nélkül elfogadta a M. T. E.-nek e javaslatokból kiválasztott 7 pontból álló indítványát és szintén szónélkül hozzá járult az

E. K. E. által kidolgozott ügyrendnek módosításához is.

Ez az értekezlet az ügyek továbbvezetésére végrehajtó bizottságot választott, melynek tényleges és fun-gens elnöke *Bethlen Bálint* gróf lett, melléje adatván társul szintén mint elnök *Téry Ödön* dr., hogy így a két elnök az összes egyesületek ér-dekeit szem előtt tartva intézze az előkészületeket.

És itt meg kell czáfolnunk a »*Turisták Lapja*«-nak ama közlését, mintha a kongresszus ügyének meg-felelőbb irányba terelését a M. T. E. vitte volna keresztül. A mit ez egyesület kezdet óta tett, az nem volt egyéb, mint késleltetése az ügynek, n m volt egyéb, mint foly-tonos és kicsinyes gáncsoskodás, nem volt egyéb, mint féltékenykedés, nehogy esetleg a kongresszusból a vidéki egyesületeknek is legyen va-lamely erkölcsi haszna.

Legalább a látszat erre mutatott.

Az első értekezlet után a vég-rehajtó bizottság máj. 5-én tartotta meg első ülését, melynek lefolyásá-ból rögtön konstatálni lehetett, hogy a féltékenykedés, az ügyeknek ilyen mederbe terelése mellett sem szünt meg.

A kongresszus tudvalevőleg jun. 30-ára volt kitűzve és így tehát min-den intézkedést úgy kellett volna gyors tempóban megcsinálni, hogy e kedvező időben a kongresszus megtartható legyen.

Az E. K. E., hogy megkönnyítse a dolgot, felajánlotta, mikép a nyom-tatványokat kész maga kinyomtatni, és szét küldeni, de már megelőző-leg is, mielőtt a végrehajtó bizott-ság megalakult volna, beszerezte a lakásokra vonatkozó adatokat, ki eszközölte a kedvezményes vasuti jegyeket és máshol is kért és ka-pott kedvezményeket. Sőt hogy mi-nél népesebb legyen a kongresszus, a testvéregyesületeket köriratban fel-hívta, hogy toborozzanak tagokat a kongresszusra.

A Magyarországi Kárpát Egye-sület, a Mecsek-Egyesület, a Délvi-déki Kárpát egyesület és ezek osz-tályai mozogtak is és már ápr. hó-ban több mint 300 jelentkező jelen-tett be.

Minden turista élénk érdeklődés-sel várta a jun. 30-át. A hivatalno-kok erre az időpontra kértek sza-badságot, mások lakásról stb. gon-doskodtak. Az E. K. E.-hez mind sűrűbben jöttek a kérdezősködések, hogy hát mi van a kongresszussal, mert a végrehajtó bizottság semmi életjelt magáról nem adott.

Ekkor jun. 12-én az E. K. E. kérdést intézett az ügyeket vezető *Téry Ödön* dr. elnökhöz, hogy mi-képen áll a kongresszus ügye? *Téry Ödön* erre *Bethlen Bálint* grófkezeibe tette le az összes iratokat és lemon-

dott. A gróf elnök vissza adta az irásokat azzal, hogy a megkezdett irányban folytassa az előkészületeket. Téryék azonban jónak látták az elnök tudta nélkül elhalasztani a kongresszust, és ha a kongresszus ezek után nem végződnék elég eredményesen, ennek oka ez az elha-lasztás leend.

Az elhalasztás után a végrehajtó bizottság újra ülésezett és elhatá-rozta, hogy aug. 19-én tartja meg a kongresszust. Hogy miképpen készi-tette elő ezt a kongresszust az el-nökség, azt majd később látjuk meg.

Egy azonban tény és ez az, hogy a kongresszust megelőzőleg is pár nappal minden apró dologért érzé-kenykedett a végrehajtó bizottság ügyvezetősége. Mindazonáltal sza-badjon reménylenünk, hogy a kong-resszus küszöbét nem fogják át-lépni a félreértések.

Külföldi hírlapírók. A székes-fővárosban tartott nemzetközi sajtó-kongresszusban résztvett újságírók egyrésze Kolozsvárra is ellátogatott, mely alkalomból a hírlapírók »*Itt-hon*« köre és a városi tanács az E. K. E.-vel karöltve mindent elköve-tett, hogy a körünkbe lerándult ide-gen, jobbára angol, sőt tulnyomólag női vendégek az erdélyi részekben jól találják magukat.

Az Albion nyelvében leginkább járatos unitárius tagtársaink s egy-két francia és német nyelvismeret-tel megáldott E. K. E. tag sikeres kalauzolása mellett az angol-magyar testvériség a bankettek alatt való-sággal tetőpontra hágott. Ezen kel-lemes együtt töltött napok emlé-keül a napokban *Miss Benedikta Stuart*, ki a londoni »Institut of Journaliste« tanácsának első női tagja és a nálunk járt társaság egyik szelleműs kedves egyénisége: arcz-képét küldte. A mellkép alá a töl-ünk emlékül magával vitt E. K. E. jelvényt saját kezűleg lefestette; sőt egy szeretetreméltó kísérőlevéllel kap-csolatban az *Erdély számára* »Pictures of Kolozsvár« (Kolozsvári képek) czim alatt melegen érző szívre valló ro-konszenves sorokat is kaptunk *Miss Stuart* tollából, mely cikkelyt hű fordításban jövő számunk hozza.

Ebben a cikkelyben benyomá-sairól ad számot az a kiváló írónő, ki párnapi Kolozsvárt időzése alatt a szellem és nőiesség együttesen még vonzóbb bájával fegyverzett le. Élénken emlékünkből élnek még az ő átszellemült arcvonásai s az a magával ragadó hév, melyekkel reánk, új barátaira mondott pohár-köszöntőjét az ékesszólást hatvá-nyozó őszinte lelkesedés hangján kísérte.

Kivüle nővére *Miss Maria*, *Mis-ter Boden* és neje és *Miss Armstrong* képviselték az angol sajtót; továbbá

Fabius de Champville Párisból és még a lipcsei »*Illustrirte Zeitung*« egyik kiváló munkatársa stb. képezték annak a kiránduló társaságnak a tag-jait, kik mint idegenek jöttek kö-rünkbe, hogy mint jó barátok ve-gyenek bucsut az erdélyi részek bérczes tájaitól.

Lelkesült éljenzések között robo-gott el a vonat kedves vendégeink-vel, kiknek ígéretét bírjuk, hogy a jövő évben nagyobb társasággal mint turisták keresik fel az erdélyi Kárpátokat.

A viszontlátásra!

A közművelődési egyesületek kongresszusa. Az E. M. K. E. ren-dezésével szept. 8-án közművelődési kongresszus lesz. Erre vonatkozólag az E. M. K. E. a következő meg-hívót bocsátotta ki:

Hivatkozással a magyar közmű-velődési egyesületek végrehajtó bi-zottságának 1895. november 21-én Budapesten tartott ülése jegyzőkönyvi határozatára, melyet a napi saji útján, de az E. M. K. E. Értesítő alakjá-ban is már ismételtelen közzétenni volt szerencsénk, és a mely szerint közös megállapodással, egyhangulag és egyértelműleg kimondatott, mi-kép a közművelődési egyesületek együttes ezredéves kiállítása kiegé-szítése és betetőzése képen folyó év szeptember hó 8-án, Budapesten, a kiállítási »Ünnepélyek csarnoká-« ban egy országos ünnepi közműve-lődési Congressusban jövünk össze, a mit a testvéregyesületek megbi-zott képviselőik útján már az 1894 február 8-án Budapesten tartott első összejövetel alkalmával elfogadni méltóztattak: mindezek alapján van sze-rencsénk tisztelettel értesíteni, hogy a rendezés munkáját megindítva, szükségesnek véljük az ügy vállve-tett erővel olyszerű előkészítést, mikép az összejövetel, különös láto-gatottságánál fogva, méltó legyen az ünnephez és a nagyfontosságú ma-gyar közművelődési társadalmi moz-galomhoz, melyre reménnyel és bi-zalommal tekint az ország, mint ha-zafiaas várakozásai letéteményesére és zálogára és a melynek ezredéves országos gyűlésének balsikere egyenlő volna az általános erkölcsi vereség-gel, nem csak az ország, hanem a nemzeti életünket figyelemmel ki-sérő külföld előtt is.

Némileg hátrányosan folyt be ed-dig az ünnep sikerére, hogy a szept-ember 8-ára tervezelt »Történelmi menet«, melynek kedvéért tüztük ki a tömeges megjelenést biztosí-tandó összejövetelünket épen e nap-ra, elmaradt és így kétszeres igye-kezettel kell rajta lennünk, hogy a 3—4 ezer embert befogadó csarnok az érdeklődő közönséggel, a test-véregyesületek, meghívott hatóságok és erkölcsi testületek képviselőivel és tagjaival, valamint kiválóbb egye-

sekkel telve legyen, midőn más tekintetben gondoskodtunk róla, hogy minden pártpolitikai vagy másnemű színezet nélkül az ország első emberei, a nagyobb testvéregyesületek elnökei és vezérférfiai legyenek az ünnepi szónokok, ünnepünk tehát országos szabású és külföldre szóló jelentőségű legyen, jelétül annak, hogy a magyarság ügyében nincs köztünk párt-, osztály- vagy felekezeti különbség, ebben mindannyian egyek és bizalmatlanság vagy féltékenység nélkül társak és testvérek vagyunk.

Mindezek alapján a testvéregyesületeket, hatóságokat erkölcsi testületeket tisztelettel kérve, hogy a Congressus ügyében, annak sikere érdekében előre is minél több tagját megnyerni, a székesfővárosban lakó tagjait vagy barátait a képvisellettal megbizni és minket az ekként kijelölték, illetve ajánlkozók névsoráról lakásaikkal együtt annál is inkább haladéktalanul értesíteni sziveskedjék, mert úgy a terem beosztása, mint a kapcsolatos rendezések ezt megkívánják és idejekorán való tájékozás nélkül a végrehajtó bizottság az előintézkedéseket a felelősség elvállalása mellett meg nem teheti. Ugyanerre, t. i. a megjelenésre, résztvevők toborzására és pontos jelentkezésre kérjük egyes tagtársainkat és elvtársainkat is, a kikhez eme meghívónk eljut.

Még egyszer ajánlva tehát a hazafias nemzeti ügyet szives figyelmébe és támogatásába egyben a Congressus programjának és ügyrendjének is rövid tervezetét is idezárva, vagyunk, a mielőbbi szives értesítés kérése mellett, honfui üdvözléssel

Kolozsvárt, 1896. június hó 1-én.

Gróf Bethlen Gábor
elnök.

Sándor József
előadó.

IRODALOM.

A „Csikmegyei füzetek”-ből megjelent eddig 10 füzet. A megjelent füzetek tartalmának főbb pontjai ezek: I. Csikmegye leírása. A honfoglalás. Csikm. látképe megnevezése. A »Csik«, »Gyergyó« és »Kászon« elnevezések eredete. Csikm. határai. (folyt. köv.) II. Csikm. határai (vége). Csikm. területe és a területéhez való népességi viszonya, erdősége és lakossága. III. Csikm. szorosai és vámhivatalai. 1. gyimesi, 2. tölgyesi, 3. békási és 4. kistölgyesi szoros. Csikm. hegyei. (folyt.) IV. Csikm. hegyei (vége). A hegyek kultusza a székelyeknél. (folyt.) V. A hegyek kultusza a székelyeknél (vége). A hegyek kultusza a cigányoknál. A csiksomlyói, gyilkostói, kerékszéki és szentannatói visszhangok. Csikm. barlangjai. (folyt.) VI. Csikm. barlangjai.

(vége). Csikm. ősi várai és erődítvényei. (folyt. I—20.) VII. Csikm. ősi várai és erődítvényei. (vége 21—28.) Csikm. sikságai, az Olt folyó és mellékvizői: I—41. A Maros folyó és mellékvizői: I—15. A Nagy- és Kisküküllő. A Kis-Besztercze. (folyt.) VIII. A Kis-Besztercze. (vége). A Tatros folyó. Csikm. tavai. (folyt.) IX. Csikm. tavai. (vége). Halastavak. Ivóvizek. Az angolok rólunk. Csikm. égalja és éghajlati viszonyai. Csikm. geológiai multja és jelene, (folyt.) X. Csikm. geológiai multja és jelene. (vége). Csikm. földtani jellemzése a képződések korai szerint. Csikm. ásványai az ásványok négy főosztálya szerint. Csikmegye bányái a multban és jelenben. Már a megjelent füzetek idézett tartalmából látszik e vállalat korszerűsége és életrevalósága. Kár hogy méltóbb pártolásban nem részesülvén, nem prosperálhat. Ajánljuk olvasóink, s főleg a csikmegyeiek kiválóbb figyelmébe és pártfogásába. 12 füzet ára: 2 frt 40 kr. I füzet ára: 20 kr. Megrendelhető Györgyjakab Márton urnál Csikszereda és Vitos Mózes ny. lelkész szerkesztőnél Csikszentkirályon (u. p. helyben).

FÜRDŐÜGY.

A maros-ujvári fürdő. Az alsó-fehérmegyei orvos-gyógyszerész-egylet emlékiratot adott be a pénzügyminiszterhez, hogy Maros-Ujvárt egy nagyobb szabású konyhasó fürdőt létesítsen. A terjedelmes emlékiratból legközelebb mutatót közlünk.

NÉPRAJZ.

Az E. K. E. néprajzi báljából egy csomó képet közlünk e füzetünkben. Az erdélyi népviseletek vannak e képeken bemutatva, és a kik a népviseletet a bálon bemutatták, Kolozsvár legbájosabb asszonyai és leányai voltak. Szemkapráztató látvány volt az a csoportozat, mely a népek egyesülését ábrázolta a magyar lobogó alatt. A főhelyen Bethlen Katinika grófnő volt mint Hungaria. Mellette Vásárhelyi Jolán mint Transylvania, és távolabb a Schandl nővérek mint hirnőkök szerepeltek. Alantégő oltártűz körül négy geniusz állott, és pedig Vásárhelyi Aranka mint testvériség, és Kuti Irén mint az egyetértés geniusza, tovább Kuti Berczike és Akontz Paulin mint szárnyas angyalok. Körül a népies viseletbe öltözött hölgyek és férfiak. A kép csoportozat hatása akkora volt, hogy más nap megismételni kellett.

EGYESÜLETI ÉLET.

Petrozsényi osztály. Márczius 14-én egy tánczczal egybekötött zene-estélyt rendezett a petrozsényi osztály. Közreműködtek: Buda Lajos, Rozehnal János és Brukkner Frigyes, Orelli Zoltán, Hollaki Arthur, Kubáta Béla, Skrivának Antal, Ott Mátyás és Firina Ferencz. A szereplők mindegyike igen természetesen a megérdemelt tapsviharban részesült. A zene-estély befejezte után kivilágos kiviradást táncz volt.

A rendezett multság az Eke osztályának 50 frt 25 kr tiszta jövedelmet hozott.

S midőn e helyütt is az osztály nevében a zene-estélyen közreműködő tag uraknak s jelesen Hollaki Arthur alispánunknak a hunyadmegyei osztály alelnökének különösen azért, mert szives volt rögtönzött felkérésünkre közreműködni — s ezt még egy pár szép régi magyar dal zamatos előadásával megtoldani úgy szintén az összes felülfizetőknek a legmélyebb köszönetünket nyilvánítjuk a nemes czél érdekében. Hisz a tündér Erdély legdélibb megyéje, Hunyadvármegye határszéli járásában az ős Retyezát és Páring magas bércei között elterülő Petrozsényi járásának különösen a román Zsily folyó eredete felé vezető, gyönyörű, változatokban s természeti szépségekben oly gazdag vidékének könnyebben hozzá férhetővé tételét tüztük ki zászlónkra. Oly kevesen vagyunk, kik ezen vidéket ismerjük, de meg vagyunk győződve arról, hogy mihelyt feltett célunkat elérhetjük — s könnyebben hozzá férhetővé tehetjük, különösen Kimpulinyogtól Kimpusirulug terjedő lóháton használható utat — bizonyára igen sokan lesznek kirándulásra kész társaink, kik e remek vidéket meg szemlélendik.

Bejelentem azt is, hogy tagjaink száma lassankint növekszik, s hogy ily kevesen vagyunk, oka az, hogy itt a Siebenbürgen Karpaten Vereinnak régibb idő óta osztálya van. Ez osztályra nézve pedig önzetlenül minden részrehajlás nélkül állíthatom, hogy a társosztály a miénk irányában a legnagyobb figyelmet, barátságot és elbájosítást tanúsítja mindig.

A testvér-osztálynak sok költségre került s fáradsággal fenntartott lóháton járható jó utja van a Páringra. A fenyves szélén pedig jó menedékházuk — s onnan a Kirsia aljág szintén lóval használható utja van, az itt volt menedékház azonban összeomlott.

A mi egyesületünk tagjainak a kirándulások alkalmával mindannyiszor a legkészségesebben engedik át a menedékházak kulcsait s abban levő berendezéseket — a mi méltán elismerést s köszönetet érdemel.

Buda Károly
osztályelnök.

TESTVÉREGYESÜLETEK.

A Magyarországi Kárpátegyesület közgyűlést tartott Fischer Miklós ügyvivő alelnök elnökle alatt. Elnöklő előterjeszti az 1895. évi számadást, valamint a számvizsgáló bizottság jelentését a számadások megvizsgálásáról. A közgyűlés tudomásul veszi az előterjesztést és pénztárosnak kifejtett ügybuzgalmáért és lelkiismeretes pontosságáért a szokásos felmentvény megadása mellett elismerést és köszönetet szavaz.

Felolvasásra kerül az 1896. évi előirányzat, mely 8487 frt bevételt és 8390 frt kiadást tüntet fel. A közgyűlés az előirányzatot tudomásul veszi.

Roth Márton, az építő bizottság elnöke jelentést tesz a Zöldtavi menedékház építéséről, mely e nyár folyamán teljesen be fog fejeztetni. Továbbá jelenti, hogy a Tarpataki völgy lejtőjén a Kossuth Lajos-forrástól a Rajner-kunyhóig vezető új gyalogösvény épült, melynek létesítése körül dr. Jármay László ur kiváló érdemeket szerzett, a miért is indítványozza, hogy e gyalogút «Jármay-út»-nak nevezessék el. A közgyűlés az indítványt elfogadja, tudomásul veszi a jelentést és köszönetet szavaz úgy Weszter Pál, mint Loisch Mátyas föld-birtokos uraknak, kik közül az előbbi Szép-Laktól Uj-Tátrafüredig, az utóbbi Matlárházától—Tátra-Lomniczig vezető új gyalogsétautatót csináltatott.

Elnök jelentést tesz az egyesületnek ezeréves kiállításáról, annak jövedelméről, berendezéséről és költségeiről. A közgyűlés a jelentést tudomásul veszi és Fischer Miklós ügyvivő alelnöknek, valamint Dannhauser Rezső muzeumi őrnök a kiállítás rendezése körül kifejtett buzgalmukért köszönetet szavaz.

Elnök tudomására hozza a közgyűlésnek, hogy az Eggenhofer Terézia urnő által készített és a Gerlachfalvi csúcson felállítandó milleniumi emléktábla aug. hó 18-án, Ő felsége a királynak születésnapja alkalmával fog rendeltetési helyén felállíttatni, mely alkalommal egy miséből és bankettből álló nagyobb ünnepélyt fog rendeztetni, melyre a mélyen tisztelt közgyűlés taglait ezennel meghívja. A közgyűlés helybenhagyja az elnökség intézkedéseit és Eggenhofer Terézia urnőnek honleányi lelkesedéseért és áldozatkészségeért elismerést és hálás köszönetet szavaz. Egyszermind elhatározza a közgyűlés, hogy az ünnepélyre meghívja Szepes- és Lipótvármegyék törvényhatóságát, valamint a testvéregyesületeket.

Felolvasásra kerül az egyesület elnökének, nagyméltóságú gr. Migazzy Vilmos v. b. t. t. urnak az egyesülethez intézett leirata, melyben hivat-

kozva hivatkozik egészségére, a Magyarországi Kárpátegyesület elnökségéről lemond, köszönetet mondva az egyesületnek több éven át személye iránt tanusított páratlan bizalmáért s azon lelkes érdeklődésért, melylyel őt egy nemes és hazafias ügy érdekében lankadatlanul támogatta. A közgyűlés nem veszi tudomásul az elnök lemondását.

A közgyűlés megbizta az elnökséget, hogy tegye meg illetékes körökben a szükséges lépéseket arra nézve, hogy az egyesület minél hamarabb védnököt nyerjen.

Elnök jelenti, hogy aug. 19-én fog az Országos Turista Kongresszus tartatni és felkéri az egyesületi tagokat, hogy azon minél számosabban részt venni sziveskedjenek. Elnök jelenti, hogy Lőcsén új osztály alakult, melynek ügyrendjét a választmány helybenhagyta. A közgyűlés örvendetes tudomásul veszi a jelentést.

Béla város tanácsának azt az indítványát, hogy a jövő évi közgyűlés Barlangligeten tartassék, a közgyűlés egy szavazattöbbséggel elfogadja.

MAGYAR HELYNEVEK.

A helynevek helyesbítése kérdésében újabb fordulat állott be. A belügyminiszter ur ugyanis helyt adván az E. K. E. ama kérésének, hogy ez ügyben végre-valahára kormányintézkedés tétessék, egy országos bizottságot szervezett, melynek szervezeti és működési szabályzatát a következőkben állapította meg:

A magyarországi község és egyéb helynevek egységes hiteles törzskönyvének létesíthetése céljából a belügyminiszter a kereskedelemügyi, valamint a vallás- és közoktatásügyi miniszterrel egyetértőleg véleményező szaktestületként állandó vegyes bizottságot szervez.

A bizottság az országos statisztikai hivatal igazgatójának elnökle alatt a belügy-, kereskedelemügyi, vallás- és közoktatásügyi miniszteriumnak az országos levéltár és országos statisztikai hivatalnak, a Magyar Tud. Akadémia történelmi, valamint nemzetgazdasági és statisztikai bizottságának, a Magyar történelmi társulatnak és Magyar földrajzi társaságnak, az Erdélyrészi Magyar Közművelődési Egyesületnek, végül az Erdélyrészi Kárpát-Egyesületnek képviselőiből áll.

A bizottság feladata:

1. Javaslattétel az összes magyar helyneveknek helyesírására nézve.

2. Javaslattétel a nem magyar helyneveknek egységes magyar orthografiával leendő írására vonatkozólag.

3. Az ugyanazon községek és egyéb helyekre vonatkozólag fennálló többféle nevek közül a hivatalos jellegűeknek javaslatba hozatala.

4. Javaslattétel országban többszörösen előforduló helynevek kiküszöbölése céljából, esetleg új községnevek alkotása tekintetében. A bizottságnak az új községnevek és előnevek alkotásánál bizonyos általánosan irányadó és egyöntetű szempontok szerint kell eljárnia, a bizottság által e tekintetben megállapítandó elvek a belügyminiszter jóváhagyása alá terjesztendők.

5. Javaslattétel mindazon intézkedésekre nézve, a melyek a végtet szükségesek, hogy a közhitelességgel megállapítandó község és egyéb hely megnevezések nemcsak a hivatalos használatban, hanem egyébként is a közhasználatban minél általánosabban elterjedjenek s lassan-lassan kizárólagosakká váljanak.

A bizottsági üléseken hozott határozatok, a mennyiben a községek és egyéb helyek megnevezésére, helyes és magyaros írására, új községnevekre vonatkoznak, javaslatok természetével bírnak és a belügyminiszter jóváhagyása alá terjesztendők. A helynevekre vonatkozó megállapodások érdekében szükséges közbécső intézkedések azonban, p. a bizottság által szükségesnek nyilvánított információk beszerzése a törvényhatóságoktól stb. a bizottság javaslatára az országos statisztikai hivatal által közvetlenül végrehajthatók.

A bizottság nemcsak testületileg működik, hanem annak egyes tagjai, az egyes vármegyék, község- és egyéb helyneveinek tanulmányozásával és megfelelő javaslattétellel az elnökség által külön-külön is megbízhatók.

A bizottság és tagjainak működése szabály szerint díjtalanul lesz teljesítendő; tekintettel azonban arra, hogy az egyesületek a tagok részéről többnyire nagy előkészületet illetőleg tanulmányt fognak igényelni, az üléseken résztvevő tagok ülésenkint 5 frt — öt forint — tiszteletdíjban részesülnek, mely tiszteletdíjak a belügyi tárca terhére a bizottsági elnök kezéhez utalványoztatnak ki. A mennyiben pedig tanulmányozási célból kiküldetések szüksége merülne föl: az utiköltségek engedélyezése iránt esetről-esetre a belügyminiszter intézkedik.

Budapesten, 1896. évi április hó 8-án.

Perczel.

KÖNYVESHÁZ.

Délvidéki Turista. A délvidéki Kárpát-Egyesületnek is külön folyóirata van már. *Délvidéki Turista* címmel indult meg Temesvárt ez az új folyóirat Erdélyi Károly dr. főtiszt szerkesztésében. Az ügyesen és elevenen összeállított lap különösen a délvidék természeti szépségeivel foglalkozik. Figyelemmel fogjuk kísérni az új szaklapot, de melegen üdvözljük ez alkalommal is, a turistaság szolgálatában.